

ритети в розвитку відповідно до намічених цілей; відображати послідовність планування й управління з метою ефективного функціонування підприємства на ринку.

Висновки. Управління конкурентоспроможністю підприємства та його потенціалом можливо тільки за умов створення системи параметрів конкурентоспроможності та системи управління ними. Система управління конкурентоспроможним потенціалом промислових підприємств повинна бути досить різнобічної орієнтації, здатна зважати на інтереси підприємства в різних аспектах його діяльності. В основу побудови такої системи слід покласти науково обґрунтовану концепцію, що враховує, з одного боку, особливості діяльності підприємства, а з іншого, – його положення на ринку й стан зовнішнього середовища.

1. Воронкова А. Э. Стратегическое управление конкурентоспособным потенциалом предприятия: диагностика и организация / А. Э. Воронкова. – Луганск : СНУ, 2000. – 315 с.
2. Государственное регулирование среды деятельности предприятия / [Козаченко А. В., Воронкова А. Э., Кононов Ю. А. и др.]. – Луганск : СУДУ, 2000. – 244 с.
3. Воронкова А. Э. Методы оценки конкурентоспособности предприятия / А. Э. Воронкова // Innowacjie i ich ocena techniczno-ekonomiczna w przemyśle. – Warszawa : Wyd-vo wyzszej szkoly ekonomiczno-informatycznej, 1999. – S. 75–79.
4. Авдеенко В. Н. Производственный потенциал промышленного предприятия / В. Н. Авдеенко, В. А. Котлов. – М. : Экономика, 1989.
5. Гунина И. А. Характеристика принципов формирования и основных элементов механизма функционирования и развития экономического потенциала предприятия в современных условиях / И. А. Гунина. – М. : Знание, 2000. – 53 с.

Рецензенти:

Петренко В.П. – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри менеджменту і адміністрування ІФНТУНГ;

Васильченко Г.В. – кандидат економічних наук, доцент кафедри економічного регіонального розвитку ІФНТУНГ.

УДК 316.336.2.

ББК 93.65

Струк Н.С., Курець В.С.

**ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ ПОВНОВАЖЕНЬ ФІНАНСОВОГО УПРАВЛІННЯ
ЗАГАЛЬНООСВІТНІМИ ШКОЛАМИ ЯК НАГАЛЬНА ПОТРЕБА В СУЧАСНИХ
УМОВАХ ГОСПОДАРЮВАННЯ**

Львівський національний університет
імені Івана Франка,
Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України,
кафедра обліку і аудиту,
79008, м. Львів, просп. Свободи, 18,
тел.: 0322394024

Анотація. Стаття узагальнює нормативно-правове забезпечення фінансового управління загальноосвітніми школами та доводить необхідність внесення змін до чинного законодавства щодо вдосконалення фінансового управління закладами освіти в Україні.

Ключові слова: децентралізація фінансового управління закладами шкільної освіти, проблеми децентралізації, регіональні рівні управління.

Annotation. The article is generalized the regulatory and legal provision for financial management of secondary schools and is proved the need for amending to existing legislation for improving financial management of educational institutions in Ukraine.

Key words: decentralization of the financial management school education, problem of the decentralization, regional levels of management.

Вступ. Процес становлення та розвитку державності передбачає вдосконалення вітчизняної системи освіти на основі законодавчих документів, які сприяють кардинальним організаційно-структурним, фінансово-управлінським перетворенням. Актуальним є питання щодо визначення повноважень за рівнями державної виконавчої влади у фінансовому управлінні загальноосвітніми школами відповідно до нормативно-правових документів.

Повноваження фінансового управління загальноосвітніми школами, згідно із законодавчими документами, досліджують такі науковці: В.О. Затурська, І.С. Каленюк, О. Коловіцкова, Ю. Луковенко, В. Нікітін та інші. Незважаючи на наукову та практичну цінність опублікованих праць, ситуація в освіті суттєво не покращилася, що актуалізує потребу подальших досліджень, у цьому напрямі.

Постановка завдання. Метою дослідження є аналіз нормативно-правового забезпечення щодо визначення повноважень у фінансовому управлінні загальноосвітніми школами України.

Результати. Сучасна законодавча база фінансового управління загальноосвітніми школами визначається такими документами, як Конституція України (1996 р.), Закон України “Про освіту” (1996 р.), Закон України “Про середню освіту” (1999 р.), а також нормативними актами, які стосуються фінансування та управління: Бюджетним кодексом України (2010 р.), Законами України “Про місцеве самоврядування” (1997 р.) і “Про місцеві державні адміністрації” (1999 р.), Положенням “Про загальноосвітній навчальний заклад” (затвердженим Постановою Кабінету Міністрів № 964 від 14 червня 2000 р.). Іншими документами, положення яких не мають прямої дії, є Національна доктрина розвитку освіти, затверджена Указом Президента України від 17 квітня 2002 року № 347/2002, Державна національна програма “Освіта” (“Україна ХХІ століття”) (1993 р.).

Закон України “Про освіту” деталізує положення ст. 53 Конституції України [6], у якому зазначено, що, “враховуючи розгалужену мережу закладів освіти, які засновані на державній та інших формах власності, громадяни України мають право на безкоштовну освіту в усіх державних навчальних закладах незалежно від статі, раси, національності, соціального і майнового стану, роду й характеру занять” [2, с.3].

Прийняття Закону України “Про освіту” дало змогу підтвердити пріоритетність сфери освіти, установити межі бюджетних асигнувань для освіти, законодавчо закріпити обов’язковість повної загальної середньої освіти, структурувати систему освіти та скоротити обсяг відомчого й локального регулювання.

Стосовно органів управління загальноосвітніми школами, то в законодавчих документах зазначено, що “до державних органів управління освітою в Україні належать: Міністерство освіти; місцеві органи державної виконавчої влади та органи місцевого самоврядування” [2, с.11]. “Міністерство освіти України є центральним органом виконавчої влади, який здійснює керівництво у сфері освіти; бере участь у визначенні державної політики в галузі освіти, розробляє програми розвитку освіти, державні стандарти освіти; визначає мінімальні нормативи матеріально-технічного, фінансового забезпечення закладів освіти; забезпечує випуск підручників, методичної літератури; розробляє проекти положень про заклади освіти, що затверджуються Кабінетом Міністрів України; здійснює керівництво державними закладами освіти” [2, с.12], “місцеві органи державної виконавчої влади та органи місцевого самоврядування здійснюють державну політику в галузі освіти і в межах їх компетенції: встановлюють, не нижче визначених Міністерством освіти України мінімальних нормативів, обсяги бюджетного фінан-

сування закладів освіти, що є комунальною власністю та забезпечують фінансування витрат для їх утримання; забезпечують розвиток мережі закладів освіти та установ, зміцнення їх матеріальної бази, господарське обслуговування” [2, с.14].

Одним із перших законів прямої дії у сфері загальної середньої освіти став Закон України “Про загальну середню освіту”, який був прийнятий 13 травня 1999 року, що регулює відносини в структурному підрозділі освіти, а також розмежовує повноваження між органами державної влади та місцевого самоврядування щодо фінансового управління загальноосвітніми школами. Так, у ст. 37 визначено, що “спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади в галузі середньої освіти є Міністерство освіти України, яке: реалізує державну політику в сфері загальної середньої освіти; розробляє та подає на затвердження Кабінету Міністрів України нормативи матеріально-технічного та фінансового забезпечення загальноосвітніх навчальних закладів згідно з Державним стандартом загальної середньої освіти” [3, с.37], у ст. 40 зазначено, що “державний контроль за діяльністю загальноосвітніх навчальних закладів здійснюють Міністерство освіти України, інші центральні органи виконавчої влади, яким підпорядковані загальноосвітні навчальні заклади, Міністерство освіти Автономної Республіки Крим, місцеві органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування”. [3, с.40]

Невизначеним у Законах України “Про освіту” і “Про загальну середню освіту” залишається горизонтальний розподіл повноважень і функцій щодо функціонування загальної середньої освіти між різними відомствами. Так склалося, що відповідальність за надання освітніх послуг не зосереджена в одному міністерстві, а розподілена між декількома відомствами. Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України відповідає за програми навчання, дотримання стандартів. Питаннями оплати праці, соціальних виплат учителям займаються Міністерство фінансів, Міністерство економіки та з питань європейської інтеграції, а також Міністерство праці та соціального захисту [8, с.7].

Стосовно фінансового управління та матеріально-технічного забезпечення, то в ст. 43 Закону України “Про загальну середню освіту” зазначається, що “утримання та розвиток матеріально-технічної бази загальноосвітніх шкіл фінансуються за рахунок коштів засновників цих закладів” [3, с.43], а саме – з місцевого бюджету.

Відповідальність за фінансове управління загальноосвітніми школами покладена на місцеві органи виконавчої влади і є їхнім делегованим повноваженням. Так, у ст. 67 Закону України “Про місцеве самоврядування” зазначено, що держава має забезпечити в повному обсязі державні зобов’язання щодо надання освіти через ресурси місцевих органів влади.

Закон України “Про місцеве самоврядування” у загальному вигляді формулює повноваження місцевих органів влади щодо загальноосвітніх шкіл: власна компетенція та делеговані повноваження, які фактично й відповідають за функціонування цих закладів. У ст. 32 цього Закону зазначено, що до повноважень місцевих органів виконавчої влади відносяться “управління закладами освіти, які належать територіальним громадам, організація їх матеріально-технічного та фінансового забезпечення; забезпечення регулярного безкоштовного підвезення до місця навчання і додому школярів; розвиток і вдосконалення мережі освітніх закладів” [5, ст.32].

У ст. 22 Закону України “Про місцеві державні адміністрації” зазначено, що місцева державна адміністрація “виконує програми щодо обов’язкової повної середньої освіти, здійснює загальне керівництво закладами освіти, що належать до сфери її управління, їх матеріально-фінансове забезпечення; вживає заходів до збереження мережі закладів освіти та розробляє прогнози її розвитку” [4, с.22]. Отже, зазначений Закон визначає сферу компетенції державної адміністрації загальноосвітніми школами:

виконання делегованих радами повноважень – забезпечує фінансування переданих делегованим самоврядуванням, районами, обласними радами повноважень у сфері освіти.

“Положення про загальноосвітній навчальний заклад” твердить, що “загальноосвітній навчальний заклад є юридичною особою, має рахунки в установах банків, самостійний баланс” [9, п.8].

Згідно з Бюджетним кодексом України запроваджений формульний підхід до розрахунку видаткових потреб місцевих органів влади, який дозволяє врахувати відмінності у видатках на освіту, розподіляє видатки для утримання загальної середньої освіти. Зокрема, у ст. 75 Бюджетного кодексу України зазначено, що “Міністерство фінансів України доводить до органів місцевого самоврядування: особливості складання розрахунків до проектів бюджетів на наступний бюджетний період; розрахунки прогнозованих обсягів міжбюджетних трансфертів, інші показники, необхідні для складання проектів місцевих бюджетів, а також вимоги до форми проекту рішення про місцевий бюджет; обсяг міжбюджетних трансфертів та інші положення, необхідні для складання проектів місцевих бюджетів, що затверджені Верховною Радою України при розгляді проекту Закону про Державний бюджет України” [1, с.75]. Згідно зі ст.ст. 88 і 89 Бюджетного кодексу, фінансування видатків для утримання загальноосвітніх шкіл здійснюється з бюджетів районів і міст обласного значення.

Сучасна система фінансування загальноосвітніх закладів не забезпечує адекватного покриття необхідних видатків за рахунок державних коштів та ефективного планування видатків для фінансування розвитку закладів. Стандарти встановлені на дуже низькому рівні й придатні лише для розрахунку фінансування видатків великих шкіл [8, с.22].

Подальші перспективи змін у сфері загальної середньої освіти відображені в Національній доктрині розвитку освіти, яка була затверджена Указом Президента України від 17 квітня 2002 р. [7].

Національна доктрина розвитку освіти передбачає оптимізацію державних управлінських структур і децентралізацію; перерозподіл функцій між рівнями влади; зростання автономії навчальних закладів та широку участь громадськості в управлінні загальноосвітніми школами. Так, у розділі “Управління освітою” зазначено, що “модернізація управління галуззю передбачає ефективний перерозподіл функцій і повноважень між центральними органами влади та органами місцевого самоврядування” [7], проте в Національній доктрині не міститься аналізу існуючого розподілу повноважень, а також пропозицій щодо більш ефективного перерозподілу функцій у системі управління освітою.

Висновки. Законодавство України визначає пріоритетність освіти в державній політиці; застосовується нормативний підхід до визначення потреби у фінансуванні загальноосвітніх шкіл на основі стандартів витрат для одного учня; встановлює повноваження органів виконавчої влади. Проте не забезпечує прозорого розподілу повноважень фінансового управління загальноосвітніми школами.

Аналіз наявного стану в управлінні загальноосвітніми школами свідчить, що в системі управління освітою спостерігається незбалансованість у функціях на рівні центральних органів, зокрема, у Міністерстві економіки та Міністерстві фінансів. Їхні дії часто нескоординовані та не націлені на вирішення проблем загальноосвітніх шкіл.

Для сучасного стану фінансового управління загальноосвітніми школами характерний процес децентралізації, відповідно потребує вирішення проблема розширення повноважень фінансового управління місцевих органів виконавчої влади з акумуляції і розпорядження фінансових ресурсів, що зумовлено необхідністю кращого врахування освітніх потреб певної місцевості, охоплюючи широке коло організаційних, педагогічних, управлінських, фінансових питань.

Унаслідок неефективно проведеного розмежування відповідальності за розподіл видатків, місцеві органи виконавчої влади отримують право самостійно вирішувати, хто буде відповідати за видатки і яким чином буде організовано надання державних послуг в освіті.

Треба децентралізувати фінансове управління, здійснити перерозподіл повноважень і функцій між центральними й місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування та навчальними закладами.

Нормативно-правове регулювання процесу фінансування загальної середньої освіти складається з багатьох документів, тому, перш ніж розглядати повноваження фінансового управління загальноосвітніми школами, доцільно модернізувати законодавчу базу.

Перспективою подальших досліджень є обґрунтування доцільності децентралізації повноважень фінансового управління загальноосвітніми школами України.

1. Бюджетний кодекс України від 21 червня 2001 року № 2542 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua>. – Верховна Рада України.
2. Закон України “Про освіту” від 23 березня 1996 року № 100/96-ВР / Загальна середня освіта : зб. нормативно-правових документів. – К. : ЗАТ “Нічлава”, 2003. – Ч. 1. – С. 42–71.
3. Закон України “Про загальну середню освіту” від 13 травня 1999 року № 651-XIV // Загальна середня освіта : зб. нормативно-правових документів. – К. : ЗАТ “Нічлава”, 2003. – Ч. 1. – С. 72–98.
4. Закон України “Про місцеві державні адміністрації” від 9 квітня 1999 року № 586-XIV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>. – Верховна Рада України.
5. Закон України “Про місцеве самоврядування” від 21 травня 1997 року № 280/97-ВР / О. М. Іщенко // Місцеве самоврядування : світовий досвід та особливості української моделі. – К., 2003. – С. 227.
6. Конституція України від 28 червня 1996 року // Книга керівника навч.-виховн. закладу : довідково-методичне видання / [упоряд. Б. М. Терещук, В. В. Скиба]. – Х. : ГОРСІНГ ПЛЮС, 2005. – С.13.
7. Про Національну доктрину розвитку освіти : Указ Президента України від 17 квітня 2002 року за № 347/2002 // Книга керівника навч.-виховн. закладу : довідково-методичне видання / [упоряд. Б. М. Терещук, В. В. Скиба]. – Х. : ГОРСІНГ ПЛЮС, 2005. – С. 80–94.
8. Проблеми і перспективи розвитку середньої освіти в Україні / [О. В. Коловіцкова, Ю. М. Луковенко, В. А. Нікітін та ін.]. – К. : Видавничий дім А.С.С., 2004. – 64 с.
9. Про затвердження Положення про загальноосвітній навчальний заклад : Постанова Кабінету Міністрів України від 14 червня 2000 року за № 964 // Загальна середня освіта : збірник нормативно-правових документів. – К. : ЗАТ “НІЧЛАВА”, 2003.– Ч.ІІ. – С. 256–274.

Рецензенти:

Ковалюк О.М. – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри обліку і аудиту Львівського національного університету імені Івана Франка;

Мартин О.М. – кандидат економічних наук, доцент кафедри управління, правового забезпечення і дізнання Львівського державного університету безпеки життєдіяльності.